

دانشگاه امام صادق (ع)
دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد
پایان نامه کارشناسی ارشد

عنوان:

خمس : بررسی فقهی - تاریخی

نویسنده: حمید وزیری یزدی

استاد راهنما: علی دوانی

استاد مشاور: حسن طاهری خرم آبادی، علیرضا فیض

سال تحصیلی: تیر ۱۳۷۰

توصیفگر: ۱۹۸ ص. شماره بازیابی ۳۴ الف.

واژگان کلیدی: خمس / فقه خاصه / تاریخ

چکیده:

هدف از پژوهش حاضر ، بررسی تاریخی و فقهی مسأله خمس است. روش تحقیق این رساله حاضر ، روش کتابخانه ای است و اطلاعات مورد نیاز از طریق فیش برداری گردآوری شده است. مطالب تحقیق در پنج فصل به شرح ذیل تنظیم شده است.

فصل اول ، اختصاص به بحث درباره آیه شریفه خمس (۴۱ سوره انفال) و ذکر مطالب مربوط به آن دارد. در فصل دوم، بررسی می شود که از چه در آمدهایی و با چه شرایطی باید خمس گرفته شود و آن را به چه طریقی و در چه راهی باید به مصرف رساند. در فصل سوم، سابقه تاریخی خمس از قدیمیترین ایام تا اعصار جدید مورد بررسی قرار می گیرد. فصل چهارم ، به چگونگی بحث از خمس در

کتب فقهی می پردازد . در نهایت در فصل پنجم ، با نگاهی به اقوال فقهای شیعه ، تطور اقوال آنها بررسی می شود. به دنبال آن استفاده بهینه از خمس در زمان غیبت امام عصر (عج) بیان شده و آنچه شایسته عرضه در این عصر است که با مقتضیات زمانی نیز هماهنگ باشد ، ارائه می شود.

بر اساس یافته های تحقیق ، بنابر آیه ۴۱ سوره انفال ، خمس یک پنجم غنیمتی است که به دست مسلمانان می رسد. عامه غنیمت را تنها درمورد غنائم جنگی صادق می دانند ، حال آنکه شیعه با استناد به عام بودن لفظ غنیمت و با استفاده از لغت و احادیث معصومین (ع) آن را شامل مطلق فواید ودرآمدهای کسب شده می داند. همچنین مطابق بررسی به عمل آمده در این پایان نامه در جاهلیت ، معمول چنین بود که پس از فروکش کردن آتش جنگ ، یک چهارم غنائم تعلق به رئیس قوم داشت که در حقیقت همان حق رهبری و فرماندهی بوده است. پس از ظهور اسلام و تشکیل حکومت مبتنی بر عدل ، اموالی برای رفع نیازهای حکومت پیش بینی شد که از جمله آنها خمس است . پرداخت خمس به امام معصوم (ع) یا وکیل ایشان در زمان حضور امام (ع) مسأله ای است که هیچ شک و تردیدی در آن راه ندارد ، ولی مسأله مهم ، دادن خمس در زمان غیبت امام معصوم (ع) است. صاحب حدائق از فقهای اخباری شیعه ، نظرات فقهای شیعه را درباره حکم خمس و مصرف آن در زمان غیبت کبری ، احصاء نموده و در مجموع آنها در چهارده قول می داند .از مجموع اقوالی که ذکر میکند ،مشاهده می شود که تنها سه قول است که از به مصرف رسیدن تمام خمس منع کرده واقوال دیگر در دادن سهم اصناف سه گانه به نان اشتراک نظر دارند و اختلاف آنان در مورد سهم حضرت امام غائب (عج) می باشد.

سلار و محقق سبزواری (صاحب ذخیره) قائل به " تحلیل مطلق " خمس هستند. شیخ مفید ، اخراج آن را لازم میدانند ، ولی میگویند باید به دست خود امام (عج) برسد .در قرون خیر ، نظر کلی درباره خمس و مخصوصا سهم امام علیه السلام این است که آن را باید به دست مجتهد جامع الشرایط داد تا وی در راهی که مورد رضایت امام علیه السلام است ، صرف کند.

حضرت امام خمینی (س)، معتقدند که تمام خمس به بیت المال مسلمین تعلق می گیرد و والی مسلمین برای مصرف آن مبسوط الید است. حضرت امام (س) عقیده دارند که تشریح خمس برای رفع پیش آمدهای ناگوار و مشکلات حکومت اسلامی است، نه اینکه فقط برای برطرف کردن نیازهای سادات باشد.

در پایان، با توجه به احادیث و روایات و نظر فقها این طور نتیجه گرفته می شود که خمس از شوون حکومت اسلامی است و به عنوان یک نوع مالیات اسلامی باید به حکومت حقه پرداخت گردد. متولی مصرف آن نیز رهبر جامعه اسلامی می باشد که در زمان فعلی (نگارش پایان نامه) باید آن را به مقام معظم رهبری یا وکیل ایشان تسلیم کرد.